

Varför analysera partituret när det är så mycket enklare att bara skjuta pianisten?

Av JESPER SVARTVIK

En av vårens mer uppmärksammade rapporter är *Antisemitiska attityder och föreställningar i Sverige*, författad av idéhistorikern Henrik Bachner och kriminologen Jonas Ring. Rapporten är genomförd vid Brottsförebyggande rådet, och är huvudsakligen finansierad av *Forum för levande historia*. Studien uppmärksammar bland annat följande tre aspekter: (a) författarna vill undersöka omfattningen av antisemitiska föreställningar och attityder, (b) de önskar kartlägga genomslaget av historiska och samtida antijudiska motiv och temata, och (c) de söker kartlägga sambanden mellan, å ena sidan, antisemitism och, å andra sidan, sociala och politiska förhållanden.

Vad är det de två forskarna presenterar i den 139 sidor långa rapporten? Resultatet har presenterats på diametralt olika sätt: somliga kommentatorer har betonat att bara fem procent av de tillfrågade svenskarna gav uttryck för en stark och konsekvent antisemitisk inställning. De har därför dragit slutsatsen att antisemitism är ett tämligen oansenligt problem i det svenska samhället. Andra läsare av rapporten har översatt detta procenttal till mer konkreta uppgifter: fem procent av en befolkning på cirka 6,5 miljoner invånare från 16 till 75 år motsvarar drygt trehundra tusen människor. Hundratusentals svenskar ger alltså enligt denna undersökning uttryck för en utpräglat antisemitisk uppfattning. Det är faktiskt en förfärande stor grupp. Det innebär att judar i skolvärlden, i arbetslivet och på fritiden regelbundet möter människor som på ett systematiskt vis är negativt inställda till dem. Det bör påpekas att långt fler är fördomsfulla mot judar – bland de fem procenten rymmer bara de svenskar som är *systematiskt* antijudiska. Betydligt fler tycks ha en delvis vacklande inställning; de instämmer i vissa antisemitiska påståenden, men tar avstånd från andra. Glädjande nog tar

majoriteten svenskar, närmare 60 procent, på ett konsekvent sätt avstånd från gentemot judar negativa och fördomsfulla utsagor.

Massmedial debatt

Varför rönt då denna undersökning så stor uppmärksamhet såväl på Internet som i tidningar, radio och TV? Var orsaken att tidningskrönikörer förfärades över resultatet? Vad var det i rapporten som uppmärksammades i särskilt hög grad i den massmediala debatten?

Det anmärkningsvärda är att ett påfallande stort antal kolumnister och andra personer som deltagit i det offentliga samtalet om rapporten menade att undersökningen var ovetenskaplig. De menar att just antisemitism inte går att mäta med den etablerade metoden vid attitydundersökningar. Det skulle vara lätt att ironisera över detta plötsliga intresse för metodfrågor bland svenska debattörer om inte ämnet hade varit så allvarligt: en omfattande undersökning visar att det går att belägga antisemitism i det svenska samhället – och vissa läsare reagerar genom att beskylla författarna för ovetenskaplighet. Det som kritiserades var sålunda inte antisemitismen utan den rapport som hade till uppgift att återge vad som förekommer och frodas i det svenska samhället. I stället för att analysera och kritisera det svenska samhällets partitur sköt de pianisten.

Det är ett mönster som vi känner igen från vissa andra europeiska länder när antisemitism undersöks. Men angreppen påminner också om argumentationen när EU-organet *The European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia* år 2003 inte vågade offentliggöra den rapport om antisemitism i Europa som två tyska forskare hade författat. Också här hördes tal om ”bristande vetenskaplighet” när det –

liksom i Sverige idag – i grund och botten handlade om ett politiskt motiverat agerande.

Saklig och konstruktiv kritik

Den som har akademien som daglig hemvist är inte ovan vid kritik, men då avses saklig och konstruktiv kritik. Den outtalade tanken är att alla handledningssamtal, forskarseminarier och konferenser bidrar till att studenternas uppsatser, doktorandernas avhandlingskapitel och forskarnas *papers* blir bättre av konstruktiv kritik: osammanhängande kan bli välstrukturerat, vagt kan bli tydligare, bra kan bli bättre. Det är den sakliga och konstruktiva kritikens syfte. Men den reaktion som Henrik Bachners och Jonas Rings rapport om antisemitism framkallade föranleddes av något annat.

Givetvis kan saklig kritik riktas mot alla undersökningar av detta slag. Det är inte oproblemiskt att försöka fastställa i hur hög grad fördomar kan anses vara förankrade i vårt samhälle. Men tidningskolumnerna har inte fyllts av saklig och konstruktiv kritik. I stället har de hemsökts av långtgående försök att urskulda och bortförklara antisemitismen: påståenden som demoniserar judar som kategori påstås utgöra kritik av Israels politik; traditionella stereotypa bilder av judar sägs inte alls vara antijudiska varvid

det hänvisas till att några judar motsvarar stereotypen; exemplen är *legio*.

Även de dubbla måttstockarnas retorik har brukats flitigt i debatten. Ett exempel tydliggör detta: i en artikel publicerad i *Aftonbladet* den 2 april gick Jan Guillou till generalangrepp mot Forum för levande historia, dess överintendent, undersökningen om antisemitism och dess författare. Guillous artikel består av två delar: i den senare hälften sällar han sig till dem som av förment metodologiska skäl förnekar att det skulle finnas antisemitiska attityder hos vissa svenskar. Guillou hör alltså till dem som med bestämdhet hävdar att det inte går att mäta attityder med hjälp av dylika undersökningar. Till alla läsares förvåning ägnas emellertid artikelns förra del åt att ge stöd åt en liknande attitydundersökning som har utförts av den israeliska organisationen *Center against Racism and Defamation*. Här pekade resultaten på förekomsten av antiarabiska fördomar i Israel idag. Ingenting tyder på att dess undersökningsmetod skulle vara radikalt annorlunda än den som används i Bachners och Rings rapport.

Det finns givetvis en anledning till denna omisskänneliga inkonsekvens: Guillous drivs inte av något metodologiskt intresse, inte heller av ett metodologiskt skarpsinne. I stället väljer han att referera till de undersökningar som passar den egna agendan. Då passar plötsligt galoscherna.

Jesper Svartvik är ordförande i Svenska Kommittén
Mot Antisemitism

Ansvarig utgivare: Jesper Svartvik